

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ «ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ»

Гаруст Юрій Віталійович,

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри військового права
та правоохоронної діяльності
Національного університету оборони України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5450-4368>

Попов Іван Іванович,

слухач Національного університету оборони України

У статті досліджено об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого статтею 114-1 Кримінального кодексу України, що стосується перешкодження законній діяльності Збройних Сил України (ЗСУ) та інших військових формувань. Особлива увага приділяється з'ясуванню сутності основного та факультативного об'єкта цього правопорушення у контексті забезпечення національної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності та обороноздатності держави. Аналіз нормативно-правових джерел, зокрема Конституції України, Закону України «Про Збройні Сили України» та спеціального законодавства, дозволяє стверджувати, що ЗСУ є ключовим гарантом національної оборони та стабільності державного устрою. У зв'язку з цим, будь-яке втручання в їхню законну діяльність розглядається як посягання на стратегічно важливі суспільні відносини. Встановлено, що основним об'єктом досліджуваного злочину виступають суспільні відносини у сфері національної безпеки, зокрема, ті, що забезпечують функціонування оборонного сектору, державного суверенітету, цілісності держави та стабільності органів влади. Водночас, факультативний об'єкт визначається в залежності від конкретних обставин правопорушення та може охоплювати суспільні відносини, пов'язані з охороною життя, здоров'я, збереженням об'єктів військової та критичної інфраструктури, а також недоторканністю державного кордону. Розкрито формальну структуру складу правопорушення, яка не вимагає обов'язкової наявності матеріальних наслідків, що ускладнює процес правової оцінки та доведення суспільної небезпеки. Науковий аналіз також ґрунтується на висновках фахівців у галузі кримінального права, щодо віддаленого характеру шкоди та її якісної природи, що обґрунтовує вибір формального складу злочину законодавцем. Зроблено висновок, що перешкодження діяльності ЗСУ є не просто обмеженням виконання військових функцій, а зазіханням на ключові елементи державної безпеки. Законодавець, охоплюючи широкий спектр об'єктів кримінально-правової охорони, орієнтується не лише на прямий наслідок, а й на саму загрозу ефективному функціонуванню оборонного механізму. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність комплексного підходу до правової кваліфікації та застосування кримінальної відповідальності за статтею 114-1 КК України.

Ключові слова: Збройні Сили України, національна безпека, кримінальне правопорушення, об'єкт кримінального правопорушення, формальний склад, суверенітет держави, обороноздатність.

Рекомендоване посилання:

Гаруст Ю. В., Попов І. І. Проблеми визначення об'єкта кримінального правопорушення «Перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань». *International Bulletin on Public Administration and Legal Affairs*. 2025. № 3 (5). С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32844/ibpala-2025-3.06>

PROBLEMS OF DETERMINING THE OBJECT OF THE CRIMINAL OFFENSE “OBSTRUCTION OF THE LAWFUL ACTIVITIES OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND OTHER MILITARY FORMATIONS”

Harust Yurii Vitaliiovich,

Doctor of Law, Professor, Colonel of Justice,
Deputy Head of the Department of Military Law
and Law Enforcement Activities
National Defense University of Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5450-4368>

Popov Ivan Ivanovich,

student of the National Defense University of Ukraine

The article examines the object of the criminal offense provided for by Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine, which concerns obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine (AFU) and other military formations. Particular attention is paid to clarifying the essence of the main and optional object of this offense in the context of ensuring national security, sovereignty, territorial integrity and defense capability of the state. Analysis of regulatory and legal sources, in particular the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Armed Forces of Ukraine» and special legislation, allows us to assert that the AFU is a key guarantor of national defense and stability of the state system. In this regard, any interference in their lawful activities is considered an encroachment on strategically important public relations. It is established that the main object of the crime under study is public relations in the field of national security, in particular, those that ensure the functioning of the defense sector, state sovereignty, state integrity and stability of government bodies. At the same time, the optional object is determined depending on the specific circumstances of the offense and may cover public relations related to the protection of life, health, preservation of military and critical infrastructure facilities, as well as the inviolability of the state border. The formal structure of the offense is revealed, which does not require the mandatory presence of material consequences, which complicates the process of legal assessment and proof of public danger. The scientific analysis is also based on the conclusions of experts in the field of criminal law regarding the remote nature of the harm and its qualitative nature, which justifies the choice of the formal composition of the crime by the legislator. It is concluded that obstructing the activities of the Armed Forces of Ukraine is not just a restriction on the performance of military functions, but an encroachment on key elements of state security. The legislator, covering a wide range of objects of criminal law protection, focuses not only on the direct consequence, but also on the very threat to the effective functioning of the defense mechanism. In this regard, the need for a comprehensive approach to the legal qualification and application of criminal liability under Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine is substantiated.

Key words: Armed Forces of Ukraine, national security, criminal offense, object of criminal offense, formal composition, state sovereignty, defense capability.

Актуальність теми

У сучасних умовах збройної агресії проти України питання ефективного кримінально-правового захисту діяльності Збройних Сил України (далі – ЗСУ) набуло особливого значення. Бойові дії, що розпочалися з 2014 року і посилюються у 2022 році, вимагають чіткої правової відповіді на дії, які підривають обороноздатність держави. Особливу увагу викликають випадки, коли громадяни або організовані групи перешкоджають виконанню завдань оборони, що кардинально може відобразитися на ході війни. У таких обставинах важливо розуміти, які саме суспільні відносини потребують охорони від протиправного втручання.

Без чіткого визначення правового блага, що зазіхається, неможливо досягти належної реалізації кримінальної відповідальності. Плутианина у визначенні об'єкта кримінального правопорушення передбаченого ст. 114-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) призводить до не однозначного розуміння сутності охоронюваних законом суспільних відносин, на які здійснюється посягання. ЗСУ та інші військові формування є основою захисту суверенітету та цілісності держави. Таким чином, в умовах війни будь-яке перешкоджання їхній діяльності становить безпосередню загрозу національній безпеці. Саме тому, особливо актуальним постає чітке

визначення об'єкта «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань».

Стан дослідження

Перешкоджанню законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в науці приділено достатньо уваги. Особливо посилилася увага після запровадження в Україні воєнного стану. Так, зокрема, серед науковців, які досліджували дану проблематику потрібно відзначити таких як Ю. В. Баулін, П. С. Берзін, В. І. Борисов, Р. В. Вереша, Н. А. Мирошніченко, О. В. Попович, Є. Л. Стрельцов, В. І. Тютюгін та інші. Однак незважаючи на наукові дослідження питання щодо визначення об'єкта перешкоджання законній діяльності ЗСУ та інших військових формувань залишається актуальним і на четвертому році війни.

Мета статті

Метою дослідження є визначення об'єкта кримінального правопорушення «Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань».

Виклад основного матеріалу

Відповідно до засадничих положень Основного Закону України, забезпечення національної безпеки, оборони країни, охорони її суверенітету, збереження територіальної цілісності та недоторканності є виключною прерогативою ЗСУ. До обов'язків інших спеціально створених військових формувань, а також правоохоронних органів, належить захист державного кордону, стабільність конституційного ладу та підтримання загальнодержавної безпеки (Конституція України, 1996). Всі зазначені структури функціонують виключно в межах, встановлених законами України, що регламентують їхній правовий статус, повноваження, організаційну структуру та принципи діяльності. Законодавець наголошує на тому, що жодне з військових формувань чи силових підрозділів не може бути використане з метою обмеження основоположних прав і свобод громадян. Також неприпустимим є використання силовиків у цілях узурпації влади, насильницького повалення конституційного устрою або впливу на законну діяльність органів державного управління. Така правова конструкція чітко розмежовує функцію захисту держави від зовнішніх загроз і гарантії демократичного ладу в її внутрішньому житті. Конституція встановлює засади, за яких армія не може втручатися в політичні процеси чи слугувати інструментом тиску на цивільні інститути. Це положення виконує роль запобіжника від потенційної милітаризації влади та захищає демократичні засади державного устрою. В свою чергу, громадяни не можуть вмішуватися в законну діяльність ЗСУ, що чітко визначено ст. 114-1 КК України.

Перш ніж здійснити правовий аналіз об'єкта такого кримінального правопорушення, як перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України, необхідно чітко окреслити саму сутність і правову природу цих сил. Згідно з частиною

першою статті 1 Закону України «Про Збройні Сили України», Збройні Сили України становлять собою особливий різновид державного військового формування, на яке покладено найвідповідальнішу місію – забезпечення оборони держави, а також гарантування її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності (Закон України «Про Збройні Сили України», 1991).

Варто зазначити, що цей організований військовий інститут виконує ключову функцію стримування зовнішніх загроз і протидії будь-яким формам воєнної агресії. Саме тому, конституційне закріплення повноважень ЗСУ як головного суб'єкта національної оборони свідчить про їх виняткову роль у збереженні української державності, її геополітичної ідентичності та політичної незалежності. Так, зокрема, в умовах збройного конфлікту ЗСУ набувають ще більшої значущості, оскільки саме на їхніх плечах лежить практичне втілення державної оборонної політики та захист населення від зовнішнього насильства. При цьому, зауважимо, що ЗСУ є не лише інституційною опорою держави в умовах війни, а й символом спротиву, єдності та національного стрижня, навколо якого гуртується суспільство у найтяжчі моменти історії.

Суспільна загроза правопорушення, передбаченого статтею 114-1 Кримінального кодексу України, полягає у тому, що будь-яке умисне втручання в законну діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань дестабілізує систему національної безпеки, функціонування якої спрямовано на нейтралізацію зовнішніх і внутрішніх загроз. Таке втручання, незалежно від форм прояву, блокує або ускладнює реалізацію завдань, покладених на військові інституції, що, у свою чергу, знижує обороноздатність країни, порушує її суверенітет, ставить під сумнів територіальну цілісність і може призвести до масштабних наслідків для цілісної державної структури. ЗСУ, як і інші формування оборонного сектора, виконують ключову функцію – захист державності від будь-якої форми агресії, тому порушення механізмів їх роботи означає удар по основах національного виживання.

У такому контексті родовий об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого статтею 114-1 КК України, охоплює широкий спектр суспільних відносин, які становлять підґрунтя державної безпеки, а саме: конституційний устрій, незалежність, територіальна цілісність, обороноздатність, тобто фундаментальні основи національної безпеки (Кримінальний кодекс України, 2001). ЗСУ виступають гарантом збереження цих засад, і саме через це будь-яке незаконне втручання в їх діяльність розглядається не як ізольований інцидент, а як загроза масштабного системного характеру. Перешкоджання діяльності військових формувань означає блокування закріпленого в правових актах механізму, який призначений для виявлення, попередження та усунення загроз державі (Вереша, 2022).

Проте, в юридичній літературі висловлено й інші позиції. У пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України)» звертається увага на дискусійність класифікації цього правопорушення як посягання на основи національної безпеки. Аргументація полягає в тому, що об'єктом посягання є не безпека держави як така, а безпосередньо законна діяльність військових структур, включаючи, наприклад, і господарську сферу (згідно зі ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України» та Законом України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України») (Закон України «Про Збройні Сили України», 1991).

Водночас така позиція, попри свою аргументованість, вступає в суперечність із наведеною вище логікою про нерозривний зв'язок між ефективністю функціонування військових формувань і збереженням національної безпеки, тому в подальшому аналізі вона не буде враховуватися.

Додатковий факультативний об'єкт кримінального правопорушення, в кожному конкретному випадку, встановлюється з огляду на характер завдань, покладених на певний підрозділ Збройних Сил України або іншого військового формування. Зокрема, відповідно до частини 4 статті 1 Закону України «Про Збройні Сили України», військові частини можуть брати участь у заходах воєнного або надзвичайного стану, протидіяти тероризму й піратству, захищати державний кордон і економічні інтереси України, долати наслідки техногенних катастроф, брати участь у миротворчих місіях, а також надавати військову допомогу іншим державам на умовах, визначених чинним законодавством (Закон України «Про Збройні Сили України», 1991).

Кримінальне правопорушення, передбачене частиною 2 статті 114-1 КК України, вважається завершеним із моменту настання шкідливих для суспільства наслідків. Зокрема, йдеться про такі кваліфікуючі обставини, як загибель людей або інші тяжкі наслідки, які є прямим результатом дій, передбачених частиною першою цієї ж статті (Кримінальний кодекс України, 2001). Таким чином, можемо констатувати, що крім основного об'єкта, в кожному випадку виявляється ще й додатковий – інші суспільні відносини, що зазнають шкоди.

Поняття «тяжкі наслідки» має оціночний характер і не піддається вичерпному нормативному окресленню. Проте в науковій літературі підкреслюється, що до таких наслідків цілком логічно віднести заподіяння значної матеріальної шкоди, тяжкі тілесні ушкодження, загибель військовослужбовців або цивільного населення, руйнування критичних об'єктів інфраструктури, пошкодження систем життєзабезпечення, знищення техніки або бойових засобів (Берзін, 2019).

Склад правопорушення, закріплений у частині 1 статті 114-1 КК України, є формальним, тобто вважається завершеним вже в момент учинення дій, зазначених у диспозиції статті (Попович, 2022). У такому складі не потребується настання конкретного результату – достатньо зафіксувати сам факт втручання. Водночас, як наголошують науковці, у злочинах із формальним складом винна особа не лише усвідомлює небезпечність своєї поведінки, але й передбачає потенційні наслідки, бажаючи їх настання або допускаючи їх із прямим умислом (Баулін, 2018; Мирошниченко, 2022).

Таким чином, якщо розглядати кримінальне правопорушення, передбачене статтею 114-1 Кримінального кодексу України, слід зазначити, що воно, подібно до інших правопорушень у сфері національної безпеки, у своїй основі передбачає настання суспільно небезпечних наслідків. Однак ці наслідки не завжди мають очевидну, чітко вимірювану матеріальну форму, що значно ускладнює процес їх ідентифікації та юридичної кваліфікації (Кримінальний кодекс України, 2001). У ряді випадків шкода може проявлятися не у фізичних втратах чи майнових збитках, а у формі глибоких загроз суспільним відносинам, на які спрямоване посягання, що вимагає оцінки її через призму безпеки, стабільності та функціональності державних інституцій.

На думку відомого вченого П. С. Берзіна, причиною такої невизначеності наслідків є не лише складність об'єктивної фіксації моменту, коли шкода стає помітною або невідвратною, але й те, що подібна шкода може виявитися лише з плином часу. Він наголошує, що в низці випадків існує віддаленість між самим фактом вчинення діяння і проявом реальних негативних наслідків, що значно ускладнює як доказування суспільної небезпечності, так і побудову чіткої правової реакції на подібне порушення (Берзін, 2019).

До того ж, мова йде про посягання на об'єкти кримінально-правової охорони, які мають виняткове суспільне значення – наприклад, обороноздатність держави, її суверенітет, або стабільність конституційного ладу. Такі цінності не піддаються кількісному вимірюванню, однак їх захист має абсолютний пріоритет. Саме тому законодавець, як зазначає П. С. Берзін, іноді відмовляється від включення матеріальних наслідків як обов'язкового елемента складу правопорушення, визнаючи достатнім лише сам факт порушення охоронюваних законом інтересів. У такому випадку шкода має не кількісну, а якісну природу – вона вражає стратегічні підвалини функціонування держави та її безпекового середовища, навіть якщо поки що не набула зовнішньої форми. Тому у випадках, пов'язаних з посяганням на діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, правова система має справу з особливим видом шкоди – такою, що проявляється не миттєво, але здатна мати катастрофічні наслідки у майбутньому. Це ще раз підтверджує необхідність спеціального підходу

до структурування складу таких правопорушень, де пріоритет надається не лише наслідку як події, а й самому процесу протиправного впливу на критично важливі сфери життєдіяльності держави.

Висновки

Таким чином, перешкодження законній діяльності ЗСУ – це не лише порушення окремого аспекту військової служби. Це – глибоке зазіхання на безпекову основу державності, на ті суспільні відносини, що забезпечують захист країни у найкритичніші для її існування моменти. Об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого статтею 114-1 КК України, охоплює суспільні відносини, на які спрямовано охоронювальну функцію держави у сфері національної безпеки та оборони. У центрі правового захисту перебуває законна діяльність ЗСУ та інших військових формувань, яка є інституційною основою обороноздатності держави, гарантією її суверенітету, територіальної цілісності та цілісного функціонування органів державної влади в умовах як мирного часу, так і збройного конфлікту. Основним об'єктом виступають суспільні відносини, пов'язані із забезпеченням національної безпеки України, включно з державним суверенітетом, територіальною цілісністю, конституційним ладом, обороноздатністю та стійкістю системи державного управління. Ці категорії становлять правову структуру, в межах якої відбувається реалізація оборонної політики держави, координація силових структур, забезпечення функціонування спеціальних органів, що відповідають за воєнну і безпекову сферу. Факультативний об'єкт може варіюватися залежно від конкретної ситуації і обставин учиненого кримінального правопорушення. У ряді випадків він охоплює суспільні відносини, що забезпечують охорону життя і здоров'я осіб, недоторканність державного кордону, цілісність і функціонування військової інфраструктури, а також інші блага, які прямо або опосередковано

пов'язані з ефективною діяльністю ЗСУ. У тих випадках, коли внаслідок втручання в діяльність військових формувань виникають людські жертви, завдається тяжка матеріальна шкода, руйнуються об'єкти критичної інфраструктури або настають інші тяжкі наслідки, мова йде про ураження не лише основного, а й факультативного об'єкта. Таким чином, законодавець охоплює широке коло цінностей, що становлять структурну основу оборонного механізму держави, виходячи з розуміння того, що ефективна діяльність ЗСУ є не лише організаційно-правовим обов'язком, а й втіленням інтересу нації до збереження свого існування, незалежності, самостійності і територіальної недоторканності.

Список використаних джерел

- Конституція України № 254к/96-ВР (1996).
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
- Закон України «Про Збройні Сили України» № 1934-XII(1991) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
- Кримінальний кодекс України № 2341-III (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
- Вереша, Р. В. (2022). *Кримінальне право України на сучасному етапі*. Загальна частина. Алерта.
- Берзін, П. С. (2019). *Кримінальне право України*. Загальна частина. Дакор.
- Попович, О. В. (2022). *Кримінальне право України. Особлива частина*. Національний університет «Одеська юридична академія».
- Баулін, Ю. В., Борисов, В. І., Тютюгін, В. І. (2018). *Кримінальне право України: Загальна частина*. Право.
- Миросниченко, Н. А., Стрельцов, Є. Л. (2022). *Кримінальне право України. Загальна частина : практичні заняття*. Астропринт.